

Fimmtudaginn 2. maí 1996.

Nr. 91/1995.

Protabú Miklagarðs hf.

(Jóhann H. Níelsson hrl.)

gegn

Samvinnusjóði Íslands hf.

(Baldur Guðlaugsson hrl.)

og gagnsök

Gjaldþrotaskipti. Riftun. Óvenjulegur greiðslueyrir.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson og Arnljótur Björnsson og Þorgeir Örlygsson prófessor.

Aðaláfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 14. mars 1995. Hann krefst þess, að rift verði með dómi greiðslu á skuld Miklagarðs hf. við gagnáfrýjanda, að fjárhæð 13.695.249 krónur, og að gagnáfrýjanda verði gert að greiða sér þá fjárhæð með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 24. apríl 1994 til greiðsludags. Þá krefst aðaláfrýjandi málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi áfrýjaði með stefnu 23. mars 1995. Hann krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms með þeirri breytingu, að sér verði dæmdur málskostnaður í héraði úr hendi aðaláfrýjanda. Þá krefst gagnáfrýjandi málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Í héraðsdómi er ranglega hermt í lýsingu röksemda aðaláfrýjanda fyrir kröfum sínum, að hann vísi til könnunar nafngreinds löggilts endurskoðanda á viðskiptum Miklagarðs hf. við gagnáfrýjanda. Liggur ekkert fyrir í málinu um slíka könnun, og er hennar hvergi getið í málatilbúnaði aðaláfrýjanda.

II.

Í málinu leitar aðaláfrýjandi riftunar á greiðslu upp í skuld Miklagarðs hf. við gagnáfrýjanda samkvæmt fjórum víxlum. Tveir víxlanna voru gefnir út 5. febrúar 1993, og var hvor þeirra að fjárhæð 10.000.000 krónur. Gjaldldagi annars var 19. mars 1993, en hins 5.

apríl sama ár. Hinir víxlarnir tveir voru gefnir út 5. mars 1993, og var fjárhæð hvors þeirra 3.500.000 krónur, en þeir voru í gjalddaga 15. og 24. apríl sama ár. Greiðslan fór fram á tímabilinu frá 20. apríl til 3. júní 1993 með framsali Miklagarðs hf. til gagnáfrýjanda á sextán viðskiptavíxlum, einu skuldabréfi og sextán reikningskröfum, alls að fjárhæð 13.695.249 krónur.

Greiðsla þessi fór fram með kröfum á hendur þriðja manni. Um þá tilhögun höfðu Mikligarður hf. og gagnáfrýjandi ekki samið við upphaf viðskipta sinna, og er ekki að sjá, að hún hafi átt sér hlið-stæðu á fyrri stigum. Verður að telja greiðsluna innta af hendi með óvenjulegum greiðslueyri í þeim skilningi, sem um ræðir í 1. mgr. 134. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o. fl.

III.

Til stuðnings því, að umrædd greiðsla megi hafa virst venjuleg eftir atvikum og sæti þannig ekki riftun samkvæmt 1. mgr. 134. gr. laga nr. 21/1991, vísar gagnáfrýjandi til þess, að allt frá árinu 1990 hafi hann átt umfangsmikil viðskipti við Miklagarð hf., sem fólust í lánveitingum til félagsins og kaupum á viðskiptakröfum af því. Gagnáfrýjandi kveðst venjulega hafa fylgt þeirri reglu að lána hvorki Miklagarði hf. fé né kaupa kröfur af félaginu, nema það greiddi um leið eigin skuldbindingar og leysti til sín á hendur þriðja manni viðskiptakröfur, sem voru í vanskilum. Sú regla hafi jafn-framt gilt við lánveitingar gagnáfrýjanda til Miklagarðs hf. og kröfu-kaup hans af félaginu, að hann hafi lagt lánsfé og kaupverð krafna inn á tékkareikning félagsins, en það hafi í kjölfarið greitt skuldir sínar við gagnáfrýjanda og leyst til sín gjaldfallnar viðskiptakröfur með tékka eða millifærslu af bankareikningnum. Þegar greiðslur þær fóru fram, sem um ræðir í málinu, hafi hins vegar ekki lengur mátt ráðstafa fé af tékkareikningi Miklagarðs hf. með þessum hætti. Hafi því verið farin sú leið, að gagnáfrýjandi tók við kröfum af félaginu og ráðstafaði andvirði þeirra beint til skuldajafnaðar. Telur gagnáfrýjandi enga eðlisbreytingu hafa orðið á viðskiptum sínum við Miklagarð hf., þótt greiðslur félagsins hafi ekki lengur komið af tékkareikningi þess.

Gagnáfrýjandi hefur lagt fram yfirlit um viðskipti sín við Mikla-garð hf. á árunum 1991 og 1992, sem getur samrýmst framan-

greindri lýsingu á því, hvernig fylgt hafi verið skilyrði fyrir viðskiptunum af hans hálfu um, að vanskil á eldri lánnum og kröfum á hendur þriðja manni yrðu gerð upp við nýja lánveitingu eða kröfukaup. Í málinu liggur hins vegar ekkert fyrir um það, að greiðslurnar, sem aðaláfrýjandi leitar riftunar á, hafi verið inntar af hendi til að fullnægja umræddu skilyrði fyrir nýrri lánveitingu til Miklagarðs hf. eða nýjum kröfukaupum af félaginu. Einnig er til þess að líta, að greiðslur Miklagarðs hf. fóru eingöngu fram með afhendingu krafna á hendur þriðja manni, en ekki nýrra skuldaskjala frá félaginu sjálfu. Þær voru inntar af hendi í áföngum á einum og hálfum mánuði, og þeim var að engu leyti varið til innlausnar á gjaldföllnum kröfum á hendur þriðja manni. Þá er jafnframt óumdeilt, að Miklagarður hf. greiddi fyrir sitt leyti í fyrri viðskiptum við gagnáfrýjanda með tékka eða millifærslu af bankareikningi, en frá því var vikið, þegar hér var komið sögu.

Þegar framangreint er virt, verður ekki talið, að gagnáfrýjandi hafi sýnt nægilega fram á, að greiðslur Miklagarðs hf. hafi mátt virðast venjulegar eftir atvikum. Er því fullnægt skilyrðum 1. mgr. 134. gr., sbr. 1. mgr. 142. gr. laga nr. 21/1991 til að taka til greina kröfu aðaláfrýjanda um riftun og endurgreiðslu úr hendi gagnáfrýjanda ásamt dráttarvöxtum. Verður gagnáfrýjanda gert að greiða málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, sem ákveðst í einu lagi, eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð:

Rift er greiðslu á skuld Miklagarðs hf. við gagnáfrýjanda, Samvinnusjóð Íslands hf., að fjárhæð 13.695.249 krónur.

Gagnáfrýjandi greiði aðaláfrýjanda, þrotabúi Miklagarðs hf., 13.695.249 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 24. apríl 1994 til greiðsludags og 600.000 krónur samtals í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 2. mars 1995.

I.

Mál þetta, sem dómtekið var 14. febrúar sl., er höfðað með stefnu, birtri 28. mars 1994.

Stefnandi er þrotabú Miklagarðs hf., kt. 601083-0869, Lágmúla 5, Reykjavík.

Stefndi er Samvinnusjóður Íslands hf., kt. 691282-0829, Ingólfsstræti 3, Reykjavík.

Dómkröfur stefnanda eru þessar:

1. Að rift verði með dómi greiðslu á viðskiptaskuld Miklagarðs hf. við stefnda, að fjárhæð 13.695.249 kr.

2. Að stefndi verði dæmdur til að endurgreiða stefnanda 13.695.249 kr. ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. júlí 1993 til greiðsludags og að dráttarvextir leggist við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn 1. júlí 1994.

3. Að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda málskostnað samkvæmt málskostnaðarreikningi.

Greiðslur, sem krafist er riftunar á og endurgreiðslu, sundurliðast þannig:

Fylgiskj.	dags.	Viðskiptaskjal		Fjárhæð		Kaupverð
MO2882	20. 4. 93	Víxill Jan Jónsson	kr.	41.169	kr.	39.344
		Víxill Guðbjörg Olsen	–	27.619	–	26.436
		Víxill Kaupfél. Ís-firðinga	–	1.500.000	–	1.426.048
		Víxill Kaupfél. Árnesinga	–	1.102.560	–	1.060.721
		Víxill Kaupfél. Árnesinga	–	1.289.610	–	1.240.800
			Kr.	3.960.958	Kr.	3.793.349
MO2883	20. 4. 93	Úttekt Kf. Bitrufj. 1/3-10/4	kr.	190.637	kr.	190.637
		Úttekt Kf. Steingfj. 1/3-10/4	–	2.935.534	–	2.935.534
		Úttekt Kf. Króksfj. 1/3-10/4	–	1.132.944	–	1.132.944
			Kr.	4.259.115	Kr.	4.259.115
MO2884	27. 4. 93	Úttekt Kf. Bitrufj. 11/4-20/4	kr.	31.231	kr.	31.231
		Úttekt Kf. Steing. 11/4-20/4	–	585.601	–	585.601

Úttekt Kf. Króksf.

11/4-20/4 – 148.552 – 148.552

Kr. 765.384 Kr. 765.384

MO2885	6. 5. 93	Úttekt Kf. Bitrufj.				
		21/4-30/4	kr.	81.724	kr.	81.724
		Úttekt Kf. Steing.				
		21/4-30/4	–	313.244	–	313.244
		Úttekt Kf. Króksf.				
		21/4-30/4	–	261.032	–	261.032
			Kr.	656.000	Kr.	656.000

MO2886	17. 5. 93	Úttekt Kf. Bitrufj.				
		1/5-10/5	kr.	3.675	kr.	3.675
		Úttekt Kf. Steingfj.				
		1/5-10/5	–	411.432	–	411.432
		Úttekt Kf. Króksfj.				
		1/5-10/5	–	230.728	–	230.728
			Kr.	645.835	Kr.	645.835
		Samtals	kr.	10.287.292	kr.	10.119.683

Fylgiskj.	Dags.	Viðskiptaskjal		Fjárhæð		Kaupverð
MO2887	27. 5. 93	Úttekt Kf. Bitrufj.				
		11/5-20/5	kr.	2.993	kr.	2.993
		Úttekt Kf. Steingfj.				
		11/5-20/5	–	272.046	–	272.046
		Úttekt Kf. Króksfj.				
		11/5-20/5	–	45.859	–	45.859
			Kr.	320.898	Kr.	320.898
		Víxill G. Pálsson	kr.	51.533	kr.	49.315
		Víxill Garðaberg	–	1.000.000	–	946.861
		Víxill Garðaberg	–	700.000	–	688.509
		Víxill Akrasport	–	110.000	–	104.127
		Víxill Akrasport	–	110.000	–	104.523
		Víxill Akrasport	–	110.000	–	105.019
		Víxill Akrasport	–	111.379	–	110.056
		Víxill Brauðberg	–	250.000	–	238.731
		Víxill Brauðberg	–	250.000	–	240.427

	Víxill Rafsjá	–	100.163	–	94.253
	Víxill Rafsjá	–	150.459	–	145.082
	Skuldabréf Margrét L. Hansen	–	58.550	–	51.147
		Kr.	3.322.982	Kr.	3.198.948
MO2888	3. 6. 93 Úttekt kaupfél.				
	21/5-31/5	kr.	84.975	kr.	84.975
	Samtals greitt með viðskiptabréfum þriðja aðila	Kr.	13.695.249	Kr.	13.403.606

Af hálfu stefnda er þess aðallega krafist, að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda og að stefnandi verði dæmdur til að greiða sér málskostnað að skaðlausu. Til vara er gerð sú krafa, að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda 13.695.249 kr. með vöxtum af almennum sparisjóðsreikningum hjá bönkum og sparisjóðum frá 1. júlí 1993 til 5. apríl 1994, en með dráttarvöxtum, svo sem krafist er í stefnu, frá þeim degi til greiðsludags.

II.

Hlutfélagið Mikligarður var upphaflega sameignarfélag í eigu Sambands íslenskra samvinnufélaga og þriggja kaupfélaga. Var sameignarfélagið stofnað í janúar 1983 til þess að reka stórmarkað með matvöru og sérvöru í Holtagörðum. Hinn 1. janúar 1990 var sameignarfélaginu breytt í hlutfélag, en þá sameinuðust félaginu Verslunardeild Sambandsins og verslunarrekstur Kaupfélags Reykjavíkur og nágrennis (KRON). Hlutfélagið var rekið með tapi frá byrjun, og árið 1992 var eigið fé félagsins neikvætt um 335 milljónir króna á bókhaldsárinu 1991-1992 og rekstrartap það tímabil 395 milljónir króna. Samkvæmt áritun endurskoðenda félagsins á rekstrarreikning þess fyrir árið 1991 var vafamál, hvort félagið gæti haldið áfram starfsemi sinni. Þegar þetta lá ljóst fyrir, greip stjórn félagsins til þess ráðs að auka hlutfé með það að markmiði að bjarga rekstrinum. Í kjölfar þess var 30. september 1992 ákveðið að auka hlutfé úr 53 milljónum króna í 670 milljónir króna, og átti sú ráðstöfun að tryggja rekstur og efnahag félagsins til frambúðar. Í reynd var hlutféð aukið um 453 milljónir króna, en þrátt fyrir það var félagið rekið áfram með miklu tapi.

Á stjórnarfundi 11. desember 1992 lagði þáverandi framkvæmdastjóri félagsins fram bráðabirgðauppgjör vegna rekstrar síðustu 11 mánaða og áætlaðrar afkomu fyrir 12. mánuðinn. Gerði áætlun þessi ráð fyrir, að halli árs-

ins 1992 yrði 153,9 milljónir króna. Hinn 22. mars 1993 barst stjórn félagsins bréf frá bankastjórn Landsbanka Íslands, aðalviðskiptabanka félagsins, þar sem fram kom það álit stjórnar bankans, að Mikligarður hf. væri ekki í stakk búinn til að starfa áfram. Var þetta mat bankastjórnarinnar reist á athugunum starfsmanna bankans og óendurskoðuðum drögum endurskoðenda Miklagarðs hf. að ársreikningi fyrir árið 1992. Í bréfinu var það skilyrði sett fyrir áframhaldandi viðskiptum, að fulltrúi bankans samþykkti dag hvern öll áform félagsins um greiðslur til einstakra lánardrottna. Stjórn Miklagarðs hf. kom saman sama dag og umrætt bréf Landsbankans er dagsett, og voru lagðar fyrir fundinn bráðabirgðatölur vegna uppgjörs ársins 1992, sem sýndu, að áætlað tap ársins 1992 var orðið 472.184.401 króna. Að loknum umræðum samþykkti stjórnin þá tillögu stjórnarformanns að fela fulltrúum Sambandsins í stjórn Miklagarðs hf. að gera stjórn Sambandsins grein fyrir stöðu Miklagarðs hf. Stjórn Miklagarðs hf. kom svo aftur saman 25. mars 1993, og á þeim fundi var lýst þeirri ákvörðun Sambandsins að hætta afskiptum af rekstri Miklagarðs hf. og að leggja fyrir stjórn félagsins að selja það, annaðhvort í heilu lagi eða einstakar deildir þess. Næsta dag var fjölmiðlum send fréttatilkynning frá stjórn Sambandsins og stjórn Miklagarðs hf., þar sem fram kom, að hallarekstur félagsins væri meiri en gert hefði verið ráð fyrir. Þar kom jafnframt fram, að ákveðið hefði verið að selja allar rekstrareiningar félagsins. Ákvörðun þessi var kynnt með bréfi framkvæmdastjóra Miklagarðs hf., dagsettu 31. mars 1993, og öllum „birgjum“ tilkynnt um breytta viðskiptahætti.

Bú Miklagarðs hf. var að beiðni stjórnar félagsins tekið til gjaldprotaskipta með úrskurði 15. júní 1993. Innköllun kröfuhafa var birt í Lögbirtingablaði 7. júlí 1993. Samtals námu lýstar kröfur í búið 1.778.822.754,83 kr.

Stefndi í máli þessu var einn af hluthöfum í Miklagarði hf., og samkvæmt gögnum málsins hafa viðskipti milli þessara aðila verið umtalsverð. Í febrúar og mars 1993 veitti stefndi Miklagarði hf. lán, samtals að fjárhæð 27.000.000 kr., með fjórum víxlum. Voru tveir þeirra, hvor að nafnverði 10.000.000 kr., út gefnir 5. febrúar 1993, annar með gjalddaga 19. mars og hinn 5. apríl 1993, og hinir tveir, báðir út gefnir 5. mars 1993, hvor um sig að nafnverði 3.500.000 kr., annar með gjalddaga 15. apríl og hinn 24. apríl 1993.

Eins og rakið er hér að framan og sundurliðað, var ofangreind víxilskuld Miklagarðs hf. gerð upp að hluta til með afhendingu verðbréfa og viðskiptakrafna á hendur þriðja aðila, sem stefndi tók til sín og notaði til skuldajafnaðar á móti kröfu sinni á Miklagarð hf.

Stefnandi sendi stefnda riftunarbréf 24. mars 1994, en eigi var um að ræða nein viðbrögð við því af hálfu stefnda.

III.

Af hálfu stefnanda er því haldið fram, að almenn skilyrði riftunar séu óumdeilanlega fyrir hendi. Ljóst sé, að möguleikar kröfuhafa á að fá fullnustu krafna sinna aukist, ef riftun náí fram að ganga, og einnig sé ljóst, að greiðsla til stefnda á viðskiptaskuld Miklagarðs hf. hafi ekki verið í samræmi við greiðslur til annarra kröfuhafa og því leitt til mismununar kröfuhafa.

Kröfu sína um riftun byggir stefnandi á eftirfarandi:

A. Að greiðsla viðskiptaskuldar Miklagarðs hf. hafi verið innt af hendi með vöruúttekt stefnda, sem teljist óvenjulegur greiðslueyrir úr hendi Miklagarðs hf., og sé því greiðslan riftanleg með vísan til 1. mgr. 134. gr. laga nr. 21/1991.

B. Kröfu sína um riftun byggir stefnandi einnig sjálfstætt á því, að greiðslan hafi á ótilhlýðilegan hátt orðið stefnda til hagsbóta á kostnað annarra kröfuhafa og sé því riftanleg með vísan til 141. gr. laga nr. 21/1991.

Um A. Stefnandi telur, að skilyrði 1. mgr. 134. gr. laga nr. 21/1991 séu fyrir hendi, en þessi skilyrði, sem séu hlutlæg, séu sem hér segir:

1. Að um sé að ræða greiðslu skuldar. Um þetta skilyrði vísist m. a. til könnunar, sem Emil Theódór Guðjónsson, löggiltur endurskoðandi, hafi unnið fyrir skiptastjóra á bókhaldi Miklagarðs hf. og sé meðal skjala málsins. Þar komi greinilega fram, að um sé að ræða greiðslu viðskiptaskuldar, sem hafi orðið til „vegna vörukaupa Miklagarðs hf. hjá stefnda“.

2. Að greiðslan hafi verið innt af hendi á síðustu sex mánuðunum fyrir frest dag. Skuldin hafi verið greidd í aprílmánuði 1993, en frest dagur miðist við 15. júní 1993, er bú Miklagarðs hf. hafi verið tekið til gjaldþrotaskipta. Séu því tímamörk greinarinnar uppfyllt.

3. Að skuldin hafi verið greidd með óvenjulegum greiðslueyri. Um þetta skilyrði vísist til fyrrgreindrar könnunar Emils Theódórs Guðjónssonar, löggilts endurskoðanda. Í henni komi m. a. fram, að greiðslan sé óvenjuleg, sé litið til fyrri viðskipta fyrirtækjanna. Af skýrslunni sé ljóst, að Miklagarður hf. hafi í viðskiptum sínum við stefnda greitt skuldir sínar með peningum, og verði ekki séð, að um greiðslur í öðru formi hafi verið samið.

4. Að greiðslan hafi ekki verið venjuleg eftir atvikum, en stefnandi fullyrði, að engin venja hafi ríkt í viðskiptum aðilanna í þessa veru, og vísist stefnandi m. a. um þetta skilyrði til fyrrgreindrar könnunar Emils Theódórs Guðjónssonar.

Um B. Stefnandi byggir einnig riftunarkröfu sína sjálfstætt á 141. gr. laga nr. 21/1991 og telur, að skilyrði lagagreinarinnar séu fyrir hendi, en þau séu þessi:

1. Að greiðslan hafi verið ótilhlýðileg sem slík, m. a. vegna grandsemi stefnda um ógjaldfærni Miklagarðs hf.

2. Að greiðsla skuldarinnar hafi verið sumum kröfuhöfum til hagsbóta á kostnað annarra.

3. Að Mikligarður hf. hafi verið ógjaldfær, þegar greiðslan var innt af hendi.

4. Að stefndi hafi vitað eða mátt vita um ógjaldfærni Miklagarðs hf., þegar greiðslan var innt af hendi, og þau atvik, sem gerðu það að verkum, að greiðslan hafi verið ótilhlýðileg.

Krafan um endurgreiðslu sé reist á 1. mgr. 142. gr. laga nr. 21/1991 að því leyti, sem riftunarkrafan byggist á 134. gr. laganna, en á 3. mgr. 142. gr. sömu laga að því leyti, sem riftunarkrafan sé byggð á 141. gr. laganna.

Af hálfu stefnda er á því byggt, að greiðsla sú, sem stefnandi krefst riftunar á, sé ekki riftanleg samkvæmt ákvæðum laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o. fl.

Hvað varðar kröfu stefnanda um riftun á grundvelli 1. mgr. 134. gr. laga nr. 21/1991, byggir stefndi á því, að ekki hafi verið um greiðslur með óvenjulegum greiðslueyri að ræða og því séu þær ekki riftanlegar. Viðskipti stefnda og Miklagarðs hf. hafi verið umfangsmikil allt frá stofnun Miklagarðs hf. Hafi þau falist í því, að stefndi lánaði Miklagarði hf. peninga og keypti kröfur á þriðja aðila af félaginu. Venjulega hafi ekki verið keyptar kröfur af Miklagarði hf. eða félaginu lánaðir peningar, nema jafnframt væru greidd vanskil Miklagarðs hf. við stefnda og Mikligarður hf. greiddi gjaldfallnar kröfur á þriðja aðila, sem stefndi hafði keypt af félaginu. Dæmi hafi einnig verið um, að greiddar væru kröfur, sem ekki hefðu verið gjaldfallnar, en gjaldféllu á næstu dögum eftir lánveitinguna. Þær kröfur, sem stefndi hafi keypt af Miklagarði hf. á þriðja aðila, og víxlar, sem Mikligarður hf. samþykkti, hafi verið til innheimtu í útibúi Landsbanka Íslands í Bankastræti. Áður en Miklagarði hf. hafi verið lánaðir peningar eða keyptar hafi verið nýjar kröfur á þriðja aðila af félaginu, hafi starfsmenn stefnda haft samband við starfsmenn Landsbanka Íslands og fengið upp gefið, hver vanskil Miklagarðs hf. og greiðenda af keyptum kröfum hafi verið á umræddum degi. Stefndi hafi samþykkt lán til Miklagarðs hf. og kaup á kröfum með því skilyrði, að Mikligarður hf. greiddi jafnframt upp gjaldfallnar kröfur. Byggir stefndi á því, að þannig hafi Mikligarður hf. greitt skuldir við stefnda með kröfum á þriðja aðila. Sú breyting hafi orðið á árinu 1993, þegar starfsmenn stefnda hafi staðið í þeirri trú, að ávísanareikningi Miklagarðs hf. hefði verið lokað, að andvirði keyptra krafna, sem mál þetta snýst um, hafi verið fært milliliðalaust inn á skuld Miklagarðs hf. við stefnda.

Stefndi kveður svipaðan hátt og lýst hefur verið hér að framan hafa verið viðhafðan áður í viðskiptum sínum og Verslunardeildar Sambandsins og því sé um margra ára viðskipti og venju í skiptum aðilanna að ræða. Því séu greiðslur Miklagarðs hf. til sín með þeim kröfum, sem lýst sé í stefnu, ekki greiðslur með óvenjulegum greiðslueyri, ef litið sé til atvika og eðlis viðskipta aðilanna. Vísi stefndi í þessu sambandi til niðurlags 1. mgr. 134. gr. laga nr. 21/1991, dómafordæma og kenninga fræðimanna.

Um kröfu stefnanda um riftun á grundvelli 141. gr. laga nr. 21/1991 mótmælir stefndi því, að skilyrðum þess ákvæðis sé fullnægt, en sönnunarbyrði fyrir því hvíli á stefnanda. Telji stefndi ekkert í málalilbúnaði stefnanda sanna, að greiðslurnar hafi verið ótilhlýðilegar og stefnda til hagsbóta á kostnað annarra. Þá mótmælir stefndi því eindregið, að sér hafi verið eða mátt vera kunnugt um ógjaldfærni Miklagarðs hf., þegar umræddar greiðslur áttu sér stað, eða að honum hafi verið eða mátt vera kunnugt um, að þær væru ótilhlýðilegar, verði niðurstaða sú, að svo hafi verið. Kveður stefndi þá fyrirsvarsmenn Miklagarðs hf., sem framkvæmdastjóri stefnda hafi átt samskipti við, hafa talið, að Mikligarður hf. stefndi ekki í gjaldþrot, og hann hafi einnig talið svo vera. Byggir stefndi á, að samkvæmt upplýsingum fyrirsvarsmanna Miklagarðs hf. hafi verið stefnt að því að selja rekstur félagsins, og því sé ekki ljóst, hvert virði eigna þess hafi verið á þessum tíma. Hvernig sem á málið verði litið, telji stefndi ósannað, að sér hafi verið eða mátt vera ljóst, hver staða félagsins var, þegar stjórnendur þess hafi talið, að það væri gjaldfært. Telur stefndi, að fram lögð skjöl af hálfu stefnanda sýni á engan hátt, að sér hafi verið eða mátt vera ljóst, að Mikligarður hf. hafi verið ógjaldfær, auk þess sem hann hafi fæst eða ekkert þeirra séð fyrr en eftir þingfestingu málsins.

Um varakröfu sína vísar stefndi til dóms Hæstaréttar frá 9. desember 1993 í málinu nr. 479/1990.

IV.

Í málinu liggja fyrir yfirlit um viðskipti stefnda og Miklagarðs hf. á árunum 1991 og 1992. Þar kemur m. a. fram, að árið 1991 voru viðskiptin samtals að fjárhæð 148.733,191 kr. og árið 1992 samtals 133.130.399 kr. Óumdeilt er, að viðskipti þessi fóru fram með þeim hætti, að stefndi keypti viðskiptakröfur á þriðja aðila af Miklagarði hf. og lagði andvirði þeirra inn á tékkareikning Miklagarðs hf. við Bankastrætisútibú Landsbankans. Í framhaldi af því greiddi Mikligarður hf. gjaldfallnar skuldir sínar við stefnda með tékkum eða millifærslum á þann reikning. Þá er jafnframt óumdeilt, að sú breyting hafi orðið á framangreindum viðskiptum stefnda og Miklagarðs

hf. varðandi þær greiðslur, sem um er deilt í máli þessu og áttu sér stað í apríl, maí og júní 1993, að andvirði þeirra var ráðstafað beint til skuldajafnaðar á móti gjaldföllnum skuldum Miklagarðs við stefnda.

Í máli þessu reynir á það, hvort sú breyting, sem varð á greiðslufyrirkomulagi milli stefnda og Miklagarðs hf. árið 1993 og lýst hefur verið hér að framan, leiði til riftunar á umkrafinni viðskiptaskuld Miklagarðs hf. við stefnda, en að jafnaði verður að telja, að greiðsla skuldar með kröfu á þriðja aðila sé óvenjulegur greiðslueyrir í skilningi 1. mgr. 134. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o. fl.

Af framansögðu þykir vera ljóst, að veruleg viðskipti áttu sér stað milli stefnda og Miklagarðs hf. á árunum 1991-1992. Þá er fram komið í málinu og ómótmælt af stefnanda hálfu, að þessi viðskipti hafi verið milli stefnda og Miklagarðs hf. frá stofnun félagsins árið 1990. Verður því að telja, að viðskiptin hafi verið orðin venjubundin.

Það er álit dómsins, að engin eðlisbreyting hafi átt sér stað á viðskiptum stefnda og Miklagarðs hf. á árinu 1993. Eftir sem áður veitti stefndi Miklagarði hf. lán, sem hinn síðarnefndi endurgreiddi með viðskiptakröfum á þriðja aðila. Sú ein breyting varð á lögskiptum aðila, að endurgreiðslurnar fóru ekki um umræddan tékkareikning Miklagarðs hf. við Landsbankann. Verður því samkvæmt framansögðu að telja, að greiðslur þessar hafi verið venjulegar eftir atvikum, sbr. 1. mgr. 134. gr. laga nr. 21/1991 i. f. Af því leiðir, að ekki verður fallist á kröfu stefnanda um riftun á grundvelli nefndrar lagagreinar.

Sönnunarbyrði um það, hvort fullnægt sé þeim riftunarskilyrðum 141. gr. laga nr. 21/1991, að stefndi hafi vitað eða mátt vita um ógjaldfærni Miklagarðs hf., þegar ofangreind viðskipti fóru fram, svo og, að greiðslur hafi verið ótilhlýðilegar og á kostnað annarra kröfuhafa, hvílir á stefnanda. Þykir stefnandi ekki hafa fært sönnur á, að stefndi hafi beinlínis vitað um ógjaldfærni Miklagarðs hf., þ. e., að eignir félagsins hafi verið minni en skuldir á þeim tíma, sem viðskiptin fóru fram. Þvert á móti hefur komið fram í málinu, að á þeim tíma, sem viðskipti þessi áttu sér stað, hafi verið unnið að því að bæta hag félagsins, m. a. með aukningu hlutfjár og sölu eigna. Er því hvorki sannað, að stefndi hafi vitað eða mátt vita um ógjaldfærni Miklagarðs hf. á ofangreindum tíma né að stefndi hafi vitað eða mátt vita, að aðstæður væru með þeim hætti, er lánin voru endurgreidd, að greiðslur félagsins væri ótilhlýðilegar og á kostnað annarra kröfuhafa. Verður kröfu stefnanda um riftun samkvæmt 141. gr. laga nr. 21/1991 því einnig hafnað.

Samkvæmt framansögðu ber að sýkna stefnda af öllum kröfum stefnanda

í máli þessu, en rétt þykir eftir atvikum og með vísan til 3. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991, að hvor aðili beri sinn kostnað af rekstri málsins.

Dóm þennan kveður upp Helgi I. Jónsson héraðsdómari.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Samvinnusjóður Íslands hf., skal vera sýkn af kröfum stefnanda í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.
